

IDENTITET BEOGRADA: GLOBALNI GRAD ILI GLOBALNO SELO?

*Nikola Samardžić
Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet, Beograd*

Beograd i srpska kultura kao celina nisu dovoljno razumeli hladnoratovsku paradigmu i istočnoevropsku post-totalitarnu tranziciju koja je usledila. Beograd je ostao na začelju procesa u koji su se uključile najuspešnije istočnoevropske nacije nakon pada Berlinskog zida i dezintegracije Sovjetskog Saveza, 1989-1991. Beograd i dalje nosi ožiljke siromaštva, izolacije, etničke homogenizacije, teorija zavere i NATO intervencije. U nekoliko navrata oštećene su ili uništene veoma vredne građevine i spomenici. Ideološka zloupotreba istorijskih promašaja čija je suština u svim ratovima XX veka, Beograd je učinila nekad žrtvom, nekad i agresorom, ometajući obnovu urbanog prostora i opšteg osećanja za zajednicu. Urbani pejzaž je dodatno narušen siromaštvom, ili neodgovornim odnosom institucija i građanstva u odnosu prema javnoj i privatnoj imovini.

Ključne reči: globalni grad, javni prostor, „rurbanizacija”, urbicid, urbani preobražaj

GRADOVI SU ISTORIJSKE POZORNICE NOVOG doba. Gradovi su poprišta globalizacije, i kad takve svoje uloge nisu svesni, ili se toj ulozi protive. U ekonomskoj, kulturnoj i društvenoj globalizaciji, svet je postao integrisan i koherentan. Povezala su se ranije odvojena, lokalizovana tržišta. Proizvodnju i potrošnju podstiču i usmeravaju globalne institucije i organizacije. Društveni obrasci i odnosi koji su bili lokalni postali su globalni. I dok se globalizacija odvija pre svega u gradovima, protekle decenije obeležio je rast gradova u veličini i strukturi, i njihovo prostiranje na nove teritorije. Odigrao se preobražaj globalnog društva koje je postalo pretežno urbano, razvijajući nove životne stilove.¹

Savremeni urbani svet ipak nije uniforman. Globalna proliferacija političkih i ekonomskih sloboda i vladavine prava zaustavila se na kulturnim granicama, i njen pro-

---

¹ Ovaj rad nastao je iz projekta Modernizacija Zapadnog Balkana Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije (ev. br. 177009).

dor se otežano odvija u autoritarnim sistemima ili sistemima s deficitom tradicije efikasnih institucija. Urbanizacija, urbani rast i globalna proliferacija urbanizma transformišu prostorni i kulturni karakter društva. Nejednaka je dinamika urbanog razvoja u svakom smislu. Migracije se u savremene globalne gradove, samom svojom dinamikom, ulivaju i kao bujice ruralne kulture. Globalni grad je istovremeno i globalno selo.² Bez obzira na sve razlike i varijacije u tradiciji i kulturi između nacija i unutar nacija, globalni gradovi otkrivaju više sličnosti nego razlika, pre svega u fizičkom izgledu, ekonomskoj strukturi i društvenoj organizaciji. Dele jednake probleme nezaposlenosti, stanovanja, saobraćaja i kvaliteta životne sredine (Clark 1996, XI-XII).

Prva globalna civilizacija je istorijska stvarnost proteklih decenija. Oko 1700. je manje od 2% ukupnog svetskog stanovništva živelo u gradovima, i oni su bili koncentrisani u gradovima-državama. Prve promene odigrale su se u Britaniji tokom druge polovine XVIII veka, prateći potrebe prvog industrijskog kapitalizma. Na osnovama rane moderne humanističke i kapitalističke civilizacije, industrijski gradovi su zatim nicali u severozapadnoj Evropi i severoistočnim SAD. Do početka XX veka oko 15% svetskog stanovništva živelo je u gradovima. Globalna civilizacija i globalna urbanizacija su pojave koje pripadaju tek drugoj polovini XX veka. Zapravo veći deo sveta nije bio obuhvaćen urbanim razvojem do početka sedamdesetih.

Većina stanovnika današnjih gradova su neposrednog ruralnog porekla. Urbanizacija do nedavno ruralnih zemalja je nagla promena koja se ne može osloniti na opipljivo istorijsko iskustvo. I dok se selidba sa sela u gradove odigrava u lokalnom ambijentu, taj proces je istovremeno najveće ljudsko pomeranje ikad zabeleženo u istoriji.

U gradovima se odvija i svetska ekonomija, u krugovima njihovih potreba, infrastrukture i razmene. Gradovi više nisu samo tačke kupoprodaje robe i usluga koje uključuju neposrednu okolinu (takav je njihov ekonomski obrazac, za većinu, do početka globalne ere), oni su centri artikulacije ukupnih odnosa sa svetom kao celinom. U gradovima se proizvode, redistribuiraju ili troše roba i usluge globalnog porekla, i u njima one stiču novu vrednost. Gradovi su osnove ćelije lokalnih ili nacionalnih mreža koje su uključene u globalnu ekonomiju.

Globalno društvo je sve urbanije. Gradovi su centri proizvodnje i potrošnje urbane kulture. Najveće i najgušće koncentracije stanovništva različitog porekla, u njima se prepliću razna verovanja, uverenja, stilovi, vrednosti, tradicije i stavovi. Raznorodni oblici mišljenja i ponašanja prenose i šire ljudske migracije i kretanje informacija i ideja. U globalnim okvirima, nova urbana dinamika probija sve tradicionalne, ustaljene granice, podrazumevajući granice gradova. Društvo postaje urbanizovano u tom smislu da je sve veći broj ljudskih jedinki izložen kulturnim vrednostima koje su vezane za gradski život.

62 ² Pojam se ne koristi u onom smislu u kojem ga je sugerisao Marshall McLuhan u svojim studijama *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* (1962) i *Understanding Media* (1964).

Urbani svet je heterogen. I dok je svetska populacija u geografskom smislu više urbana nego ruralna, jasna podela na urbani i ruralni način života zahteva jednu više vrednosnu nego prostornu, fizičku kvalifikaciju. Globalni gradovi su i globalna sela u smislu kontinuiteta, i u prilagođavanju, ruralne kulture. Taj proces se takođe odvija u toku poslednje četiri decenije. Tada se beleže i počeci novog talasa ruralne urbanizacije Beograda. Dalje, postoje važne razlike unutar regiona i pojedinčanih država, i u okvirima regiona i država, u veličini i razmerama urbane populacije. Primetne su i varijacije u razmeštaju urbanih zajednica u skladu s brojem i veličinom gradova. Te razlike su ishod složenih procesa koji nastaju u dinamici savremenih urbanih promena, koji imaju važan uticaj na preoblikovanje sveta kao celine, dok se svet integriše usvajanjem načela urbanog života. Postojeće geografske razlike i razlike u dinamici rasta ukazuju i na budućnost urbane evolucije (Clark 1996, 9-13).

Globalni gradovi su tačke na putanji globalnog kruženja. Kruženje je verovatno najvažnija putanja razmene roba, migracija, širenja ideja, tehnika ili vrednosti, promena, inovacija, sloboda i bogatstva. Globalni svet je bogatiji, ili manje siromašan, i slobodniji, ili manje sputan, od predglobalnog, i o tome svedoče egzaktne činjenice (UN 2004). Ali svaki takav razvoj, a on je u globalnoj sferi utvrđen na činjenicama, da je, svaki istorijski razvoj može biti i činilac destabilizacije, nekad i uništenja. U prošlosti su bile destruktivne i civilizacije, ne samo varvari.

Gradovi opstaju na sistemima funkcija, koji ih povezuju sa okolinom, s pripadajućim, zaposednutim ekonomskim prostorom, i sa susednim sistemima. Antički grčki gradovi, povezani pomorskim putevima, pleli su geografske mreže u kojima su nastajali veći politički entiteti, manje ili više postojani, u obliku federacija gradova-država. Rimsko carstvo je proširilo grčke pomorske mreže u zaleđe, centralizovalo ih i stabilizovalo. Ali nije osporavalo teritorijalni primat grada. Na antičkom iskustvu razvijali su se i sistemi funkcija Venecije i Dubrovnika, ulazeći vremenom takođe duboko u zaleđe. Pravoslavni svet u Jugoistočnoj Evropi je u toku dugotrajnog diskontinuiteta zaboravio svoje urbano pra-poreklo, ali su Dubrovčani upravo Beograd vezali za to prastaro nasleđe i iskustvo. Moderna epoha je sa svojim imperijalnim sistemima i novim državama – nacijama politički i duhovno naizgled marginalizovala gradsku civilizaciju. U modernim preobražajima gradovi su tokom XIX veka postajali centri nacionalizama, lišavajući se pretežno kosmopolitskog karaktera, i kad su bili sasvim provincijalni. Jedno od ishodišta devetnaestovekovnog nacionalizma, totalitarizam je za sobom ostavio gradove u ruševinama, prethodno „očišćene” na etničkom i rasnom principu. Naročito žalosna sudbina odvijala se sa istočne strane Gvozdene zavese pošto je jedan od totalitarizama nadživeo i iskustvo i poruke kataklizme Drugog svetskog rata.

Globalizacija je tranziciju učinila opštom pojavom. Ne postoji dinamično «netranziciono» društvo. Globalni gradovi ponikli su u stanju ideološkog pluralizma, čiji je značaj postao drugorazredan u procesima posustajanja Hladnog rata, sloma komunizma i političke, moralne i ekonomske diskreditacije države – nacije. U naporima

da privuku kapital, talente ili međunarodnu pažnju, gradovi su se uključili u svetsko tržište i globalno nadmetanje. Važan ekonomski resurs postali su znanje, tehnologije, istorijsko nasleđe, imidž. Kultura je postala ekonomsko sredstvo i preimućstvo. Obnova starih četvrti dobila je smisao kao i izgradnja novih arhitektonskih ikona globalizacije. Gradovi se suočavaju s novim mogućnostima, izazovima i opasnostima. Njihova rastuća globalna uloga podrazumeva jednu novu odgovornost. Nacionalne i međunarodne institucije su sve manje delotvorne. Kako bi se promovisali ovi oblici saradnje kultura, gradovi postavljaju nove kulturne i političke modele. Pokreću «razgovor civilizacija», kako bi se uspostavila protivteža «sukobu civilizacija». Regionalni integracioni projekti takođe se zasnivaju na inicijativama gradova i njihovih mreža. Evropski gradovi, u svojim međusobnim vezama, uspešnije promovišu evropsko jedinstvo od zvaničnih nacionalnih i evropskih institucija.

Globalne promene stvaraju nove napetosti i kontradikcije. Problemi industrijskih gradova pripadaju prošlosti, podrazumevajući puteve izlaska iz takvih problema. Rast dinamične kosmopolitske urbane klase, koja obitava pre u u globalnom arhipelagu nego unutar nacionalne teritorije, ukazuje na potrebu da se razumevanje globalnih gradova postavi u okvire nove stvarnosti i da se, uporedo, ponovo modelira konkretan urbani prostor. Neki od važnih procesa odvijaju se gotovo spontano. Stare industrijske četvrti, često smeštene na povoljnim lokacijama, dobijaju nova svojstva. I dok u razvijenim društvima socijalna zaštita nudi sigurnost najnesrećnijima, konkretizuju se uvidi u nove oblike isključivanja i socijalnog stresa koje proističu iz obrazovnih i kulturnih razlika. Globalni gradovi su istovremeno globalna sela u tom smislu da siromašne imigrantske četvrti ne pripadaju gradskom identitetu, niti globalnom arhipelagu. Socijalne pobune i pobune i terorističke mreže ukazuju na opasnosti vezane za brze promene urbane okoline. Globalizacija se odvija i u proliferaciji urbanog nasilja i terorizma (Barcelona, Beirut, Casablanca, Istanbul, London, Madrid, Manchester, Moscow, Nairobi, New York, Omagh, Paris, Riyadh, Rome, Tel Aviv, and Washington, DC) (Lindner 2006, 3). Prilagođavanje tenzijama industrijskih gradova trajalo je u zapadnim društvima skoro jedan vek. Nacionalna politika iz poslednjih nekoliko decenija, koja podrazumeva ulogu međunarodnih institucija, okorelih i neefikasnih, nudi jednako prevaziđena rešenja (Prévélakis 2008, 16-26).

Procesi urbanog rasta i urbane transformacije osnovna su strujanja globalizacije. Tako je gradski prostor postao najvažniji sadržaj savremene istorije i kulture. Gradovi su dominantna globalna stvarnost XXI veka. Globalizacija i naučni razvoj obesmislili su predmetna i metodološka razgraničenja prostornih disciplina - geografije, istorije, arhitekture. U urbane studije su uključene istorija umetnosti, studije savremenih umetničkih pojava, težnji i alternativa, antropologija, studije književnosti i filma. I kritičko prostorno razmišljanje je transdisciplinarno. Istovremeno su relativizovane granice prošlosti i budućnosti, i, u tom smislu, nauke i gradske politike.

Globalizacija urbanog identiteta i kulture ne podrazumeva simplifikaciju stvarnosti koja otkriva jednu novu slojevitost. Identitet grada otkriva celokupnu društvenu arhitekturu, njenu kreativnost, imaginaciju ili destrukciju. Gradski prostor je fizički i kulturni okvir savremenog svakodnevnog života. Grad je najdinamičnija interaktivna struktura istorije. Gradski prostor se često, međutim, svodio na neku vrstu van-društvenog sadržaja.

Beograd je istovremeno «globalni grad» i «globalno selo». Dramatični preobražaji, tokom celog XIX i XX veka, odvijali su se, gotovo istovremeno, u smislu urbanizacije i ruralizacije. U nacionalnim i socijalnim pokretima (1804-1830, 1941-1945. i 1989-1999), Beograd je gubio kosmopolitski karakter, ili se, tačnije, odvijala etnička ili kulturna homogenizacija. Beograd je bio prestonica dva samo delimično podudarna koncepta, srpskog i jugoslovenskog projekta. Inače su globalni gradovi utočišta migranata i imigranata. Evropski ruralni prostor, u razvijenim regionima, urbanizovan je zahvaljujući infrastrukturnim projektima, subvencijama i novim tehnologijama. Identitet Beograda zato je složen i u istorijskom kontekstu, i u strukturi svoje tekuće svakodnevice. Bez obzira na degradaciju iz poslednje dve decenije, Beograd je, ne samo zahvaljujući svojim kontroverzama, izuzetan primer koji u važnim pojedinostima oduvara od istočnoevropskog post-totalitarnog obrasca razvoja. Osiromašen i zapušten, i potom samo delimično obnovljen i revitaliziran, dok njegov delimičan oporavak nisu pratile pozitivne demografske promene, naprotiv je beležio negativan priraštaj i u ukupnom broju stanovnika stagnirao, Beograd je u odnosu na ostatak Srbije, i velikog dela bivšeg jugoslovenskog prostora, uspeo da zadrži one prednosti koje su ga činile u prošlosti privlačnim. Njegova stvarnost gotovo da je postala sklop kulturno i vrednosno neutralnih kulisa jedne stvarne, opipljive istorijske drame.

Identiteti su u stalnim procesima izgradnje ili razgradnje. Njihova jezgra, njihova suština, samo su naizgled stalni, nepromenljivi. Savremena društvena dinamika se odvija u onome «ubrzanju istorije» koje dopušta da se promene prate u «stvarnom vremenu». Dinamici te stvarnosti pripada i diskurs identiteta, podrazumevajući njihovu konstrukciju i dekonstrukciju, «proizvodnju», «invenciju», ili negaciju. Krize kolektivnih identiteta često su supstitucija odgovorima na krize čije su osnove i dejstvo egzaktniji. Pitanje identiteta, ko smo mi, je veoma složeno, i ono se «živi» u velikim narativima i performansama kojima se konstruišu ponekad strastveno zamišljeni putevi budućnosti, i tim putanjama se istovremeno tumače i prošlost i sadašnjost u kojoj se odvijaju svakodnevne interakcije, međuljudski odnosi koji su pretežno lične, intimne, subjektivne prirode. Stvaran, izmišljen ili umišljen, opipljiv ili virtuelan, identitet rukovodi društvenim delovanjem, i nekad ga štaviše predviđa. Identitet postavlja ciljeve i prioritete. Identitet je u centru nekih od najozbiljnijih savremenih problema, sukoba društvenih zajednica, rasizma, diskriminacije, ksenofobije i marginalizacije (Wetherell 2006, VIII).

Društvena struktura kolektivnih identiteta preuzimala je materijale za sopstvenu izgradnju od istorije, antropologije, geografije, religije, seksualnosti. Osnovna odlika identiteta je u stvarnim ili izmišljenim razlikama stvarnih ili izmišljenih ljudskih grupa i njihovih kulturnih obrazaca. Granice identiteta su iscrtane percepcijama, emocijama, uverenjima ili predrasudama. Podudarnost ili istovetnost identiteta postavljaju, ponekad, izazove moćnije od onih koje proizvode razlike. Poput razlika, mehanizmima koji su verovatno veoma slični, bliskost u karakterima može stvoriti odbrambene mehanizme odbojnosti ili mržnje. Sličnosti su pretnja svakom individualnom karakteru. Michael Ignatieff je u istraživanju etničkih mržnji na Balkanu podsetio na Frojdiv „narcizam malih razlika”. To se „prokletstvo” svodi na osećanje da zajedničke osobine, koje pojedinci dele, izgledaju manje važne od njihovog tumačenja percepcije sopstvenih identiteta zasnovanih na sporednim razlikama koje ih dele.

Savremene opsesije identitetima imaju neposredno poreklo u kolapsu Hladnog rata, u globalizaciji i uticajima postmodernističke teorije. Pad komunizma proizveo je nove traume, zasnovane na neizlečenim, ili na nostalgijom obavijenim sećenjem koje je ostalo pod ruševinama Berlinskog zida. Identitet je postao i traganje za smislom na lokalnom nivou u procesima globalizacije. I pad komunizma i globalizacija proizveli su opterećenje individualizmom koje je masama ponekad bilo nepodnošljivo. Kao da je primalni bol rođenja u okrilju zajednice postao prihvatljiviji od patnje individualne odgovornosti. Snagu nacionalnih mitova ponekad su zanemarivale i političke elite dok su stvarale novi, pan-evropski identitet zasnovan na snazi institucija umesto na snazi kolektivnog pamćenja, koje se zasniva i na potiskivanju, ili zaboravu, važnih činjenica. Nadnacionalne institucije nisu uvek bile dovoljno privlačne u odnosu na koncepciju države-nacije. Države-nacije uspele su da prežive zahvaljujući vitalnosti totalitarnih ideja koje su pojedinca, naročito ukoliko pripada većinskoj grupi, štatile snagom kolektiva, nekad i od sopstvene, individualne odgovornosti. Globalizacija je, isticanjem individualizma, istovremeno brisala različitosti, hraneći time nove kolektivizme. Oživeli su i narativi čija se vitalnost potcenjivala, o jeziku, mentalitetu, ljudskim razlikama, ponovo se lansirali mitovi i fantazije.

Istorija sopstvenog vremena nije dovoljno razumljiva, i, otud, naizgled paradoksalna. (Prošlost davnog vremena nije dovoljno razumljiva zbog nedostatka činjenica, itd.) Globalizacija nije samo proces koji ukida ekonomske barijere. Globalizacija se sastoji od niza događaja koji povezuju ili sukobljavaju kulture. „*Jihad Vs. McWorld*” je amerikaniziran u svome karakteru. Antiglobalistički pokreti, međunarodni kriminal i terorizam su takođe globalne pojave. Globalizacija gotovo da podrazumeva amerikanizaciju, mada više usled opsednutosti američkom globalnom moći nego zbog činjenice da je američko društvo mala globalna zajednica. Amerikanizacija evropskih gradova se, konkretno, odnosila na razvoj koji je tumačio jednu različitu tradiciju urbanizma, kad su i evropski gradovi, po ugledu na američke ili kanadske, počeli da se prostorno razvijaju, mada više na osnovama disperzije urbanih funkcija nego zbog rasta broja stanovnika: izgradnjom

dosadnih standardizovanih naselja sa šoping centrima i multipleks bioskopima. Istovremeni trend muzejizacije gradskog nasleđa dodatno je ugrozio lokalnu specifičnost, zasnovanu na konkretnoj eksploataciji urbanog sadržaja koji je već pripao istorijskoj arhitektonskoj tradiciji. Usput su nestajali barovi, restorani i prodavnice, javni prostori ispunjeni lokalnim duhom i intimom (Hurley 2010, 1-54).

Ubrzanjem vremena, ili dramatikom svakodnevice, grad je, sam po sebi, postao artefakt. Dok ga istekle sekunde smeštaju, već, u istoriju, čije upoznavanje odbacuje potrebu poštovanje istorijske distance, sopstveno vreme postaje vredno beleženja, pamćenja, debate. Godinu dana nakon napada na Svetski trgovinski centar 9. septembra u Njujorku, *Museum of the City of New York* pomogao je da se prepoznaju ostaci, u funkciju, artefakata, s lica mesta (Ground Zero), kako bi se sačuvali za naredna pokolenja, a online memorijal žrtvama otvorio vizuelni arhiv sa 100.000 slika koje dokumentuju oporavak tog mesta. Muzej je organizovao i izložbu Njujorkera arapskog porekla. Kako prvi put u istoriji većina ljudi živi u gradovima, a svet konačno postao pretežno urban, gradovi su dobili priliku da obnove onaj značaj koji su imali u pojedinim epohama, kad su, u opštim okvirima koji su bili znatno uži od globalnih, bili jezgra civilizacija zasnovanih na urbanim vrednostima, organizovanih oko gradskih institucija. Takav povratak u prošlost je i napuštanje tekuće stvarnosti u kojoj su gradovi širom sveta počeli da podsećaju jedni na druge (Jones, MacDonald i Darryl McInty 2008, 1-15). U svakom slučaju, konzervacija istorijskih centara nije luksuz. Ona ima svoju ekonomsku ulogu, i, više od toga, deo je kolektivne odgovornosti u razumevanju istorije i očuvanju kulturnog nasleđa, podrazumevajući kulturnu različitost (Williams 2004, 402).

I Beograd je grad-muzej, mada njegovo funkcionalno urbano nasleđe pripada novijem vremenu. Razvoj Beograda se dugo suočava s naizgled apsurdnim dualizmom stvarnosti haotične, «divlje» gradnje, koja ugrožava i istorijsko nasleđe i urbani karakter zajednice, i istovremeno je sputan sistemom zaštite koji je u suštini suprotan načelima nepovredivosti privatne imovine i prioriteta otvorenog tržišta, i nije dovoljno racionalno postavljen, tako da miri potrebe za konzervacijom, potrebe tržišta i imovinski suverenitet. Nemogućnost slobodnijeg, inventivnijeg prilagođavanja urbanog nasleđa savremenim graditeljskim i tehnološkim standardima, zajedno sa socijalnom politikom stanovanja u najužem gradskom jezgru, koje vlasnike nekretnina oslobađa odgovornosti za izgled i funkcionalnost fasada, plastike, ulaza, krovova i ostalih zajedničkih prostora, sve su to okolnosti koje sputavaju brži i efikasniji prodor Beograda u urbani XXI vek.

U američkom i evropskim društvima projekti multikulturalizma su se strastveno podržavali u ime jednakosti i građanskih prava, isticanjem pozitivnih vrednosti tolerantnog društva, i opšte potrebe za društvenom harmonijom. Kritičari multikulturalizma tvrde da je u pitanju koncept koji favorizuje manjinske ili marginalne zajednice, podstičući nadmetanje i sukob, dok naglašava etničke i ostale kolektivne razlike, potiskujući potrebe celine društva i individualizam. U svakom slučaju, privlačnost gra-

dova je u mogućnosti iskustva i učestvovanja u bogatoj strukturi identiteta i kultura (Nagle 2009, 24).

Multikulturalizam Beograda? Kulturne razlike su istovremeno bogatstvo svake ljudske zajednice i izvoriste sukoba. Identitet grada nije emanacija zatvorenog, hermetički zapečaćenog društva i njegove prošlosti, nego je živa društvena konstrukcija naroda s različitim istorijama čiji su životi počeli da se prepliću na jednom relativno malom, ograničenom prostoru. Beograd je susret nacija, podrazumevajući i susret «srpskih» nacija, doseljenika istovetnog nacionalnog identiteta ali veoma različitih kulturnih specifičnosti (Weiss-Sussex i Bianchini 2006, 45-46). Moderna istorija Beograda beleži oscilacije u kojima se asimilacija odvijala pod pritiskom, nekad i nasilno, i razdoblja koja su asimilaciju smeštala pod okrilje tolerancije i traganja za zajedničkim imeniteljem jedinstvene urbane zajednice i njenog identiteta. Moderna država nacija sazrevala je u procesima izgradnje institucija, širenja društvene osnovice uvažavanja «volje naroda», ali i u procesima koji su naknadno dobili nazive kulturne asimilacije, etničkog čišćenja i verskih progona. Ti procesi su se, možda neočekivano, na evropskim periferijama, preneli i u XXI vek. U tim procesima su i srpska država i Beograd kao njena prestonica imali ulogu agresora i žrtve. Protekla su cela dva veka od upada ustanika u Beograd kad su, početkom 1806, napadima na civile pokušali da izmene njegov karakter koji su smatrali neprijateljskim, tuđinskim i orijentalnim, a u pokoljima u kojima je etničko poreklo bilo manje važno od kulturnog opredeljenja ili kulturne mimikrije, do napada na multikulturni Beograd 2004. ili 2008, uključujući napade na strana diplomatska predstavništva. Da li se, nakon obračuna na kulturnoj osnovi, potom uspostavljala izvesna ravnoteža migracijama iz provincija u kojima su pripadnici iste nacije, u Beogradu, zapravo ponovo zaticali jedno različito, tuđe ili neprijateljsko urbano društvo? Da li su, u slučaju Beograda, nasilje i društveni nered nastali u kontekstu politike identiteta, u borbi oko suvereniteta i teritorijalnih principa u okruženju, tako da su se sukobi preneli i na sam Beograd? Sva su ova pitanja ujedno veoma osetljiva, pre svega u onom smislu u kojem su prepuštena budućnosti, i kad pripadaju istoriji koja ne dopire neposredno do tekućeg vremena (Prato 2009, 1–20).

Posebnost Beograda u opštoj regionalnoj istoriji zasniva se na stvarnosti u kojoj je bio društveni i institucionalni okvir različitosti. Provincija na obodima dve imperije, osmanske i habzburške, relativno je rano stekao izvesne odlike regionalne kosmopolitske prestonice. Globalni grad dobio je, u savremenim tokovima, jednu takođe sasvim posebnu ulogu. „Novi svetski nered” (the New World Disorder) je heterogenost koju je globalizacija razvila u smislu jednog urbanog konglomerata koji podstiče transnacionalne migracije i razvoj informatičke ekonomije. Migracije su stvorile etničke i verske tenzije, naročito po evropskim gradovima čiji su starosedeoci i imigranti bitno različiti u etničkom i rasnom poreklu ili verskoj tradiciji. Dodatno su opterećenje materijalne i socijalne razlike. Globalizacija i nemoć gradova i država da prevladaju snage tržišta doveli su do «rasparčanih gradova» (partitioned cities) u kojima novi oblici podela vode do

isključenja manjina iz učesća u osnovnim strujanjima ekonomije, podstičući napetosti i povremeno nasilje. Gradovi širom sveta istovremeno su utočišta manjinama, strukture različitosti i poprišta vojnog i paravojnog nasilja, divljanja huligana, nekad i samovolje neasimilovanih ili neprilagođenih individua i zajednica. Ako je kosmopolitizam gradova bio privlačna snaga trpeljivosti i prosvjećivanja u prethodnim vekovima, u globalnom svetu multikulturalizma i politike identiteta razlike u gradovima podstiču sukobe, ili gradovi kao simboli modernosti postaju mete napada fundamentalističkih pokreta koji zahtevaju povratak na norme obično fiktivnog, zamišljenog tradicionalnog društva (Davis i de Duren 2011, 1-16).

Razvoj, struktura, ekonomija i identitet gradova verovatno će biti najvažnije društveno pitanje XXI veka. U toku velikih promena koje je pokrenuo pad Berlinskog zida, pod pritiskom imigracije, globalnog prilagođavanja, ubrzanog tehnološkog napretka i povremenih tržišnih poremećaja, evropski gradovi su stekli nov identitet. Oni više nisu samo gradovi-muzeji. Gradovi su ponovo živi organizmi u kojima se vodi borba za opstanak. Njihov identitet prepušten je nejasnoj budućnosti prožimanja kultura, koje su ponekad nespojive, budućnosti saradnje ili sukoba tradicija i inovacija. Gradovi i dalje privlače migrante i pustolove, proizvode masovna nezadovoljstva i ostale oblike izliva kolektivnih emocija, inspirišu pisce i umetnike. Povremeno postaju ruralni konglomerati, u nemogućnosti ili u odustajanju od napora da urbanizacijom i asimilacijom ukrote pocese prepuštene društvenoj i kulturnoj stihiji. Gradovi su koncentracije nemira, patologije, prilagođavanja ili nostalgije. «Fizičke granice ne predstavljaju više prepreku protoku informacija i kapitala, a urbani način života postaje jedna vrsta opšteg dobra dostupnog svima. Međutim, iako su pojačana urbanizacija i urbani rast uticali na stvaranje i širenje gradova u kojima je, trenutno, smešteno oko polovine svetske populacije, činjenica je da postoje drastične razlike u načinu i kvalitetu života. Danas, naime, urbane vrednosti ne nailaze na prepreke u vidu prostornih distanci, već osnovne limitatore njihovog širenja predstavljaju snažni uticaji tradicije, religije, porodičnog i regionalnog parohijalizma...» (Stupar 2009, 13).

Beograd je u prvoj deceniji XXI veka doživeo vidan oporavak. Početak XXI veka ipak nije obeležen diskontinuitetom u odnosu na prethodnu epohu. Srpsko društvo nije uspelo da postigne jasan i većinski društveni konsenzus u razumevanju «istorije sadašnjice», a stavovi i vrednosti mainstream-a srpske kulture u istom smislu nisu u stanju da podstiču slobodan i racionalan dijalog prošlosti i budućnosti. Verovatno je i identitet savremenog Beograda moguće precizno posmatrati u smislu navedenog raskoraka koji ne dopušta traganje za onim novim simbolima, estetikom ili liderstvom koji bi podrazumevali i povratak na one tradicionalne vrednosti koje su Beograd, i u njegovim najtežim danima, definisale kao zajednicu izuzetnih individua, okupljenih na jednoj izuzetnoj geografskoj tački, ali prepuštenih nesrećnim prilikama i zlom vremenu. Beograd i dalje burno preživljava traumu jugoslovenske dezintegracije, ali ta trauma još uvek nije postala podsticaj jedne nove kreativnosti ili opšteg urbanog razvoja. U identitet

Beograda spadaju i njegove iseljeničke zajednice, koje su ga napustile privremeno ili trajno, dok i one u sebi nose i psihozu krize, koju su odlaskom napustili, i emociju nostalgije, koja ih vezuje i za podsvest i za racionalno sećanje. Obrazovni i kulturni profili iseljenika sami po sebi gotovo da definišu identitet grada koji su napustili, prepuštenog posledicama negativnog prirodnog priraštaja, oskudnim investicijama i oskudnim prilivom novih stručnjaka, znanja i urbanih iskustava. Tokom poslednje decenije su prioriteta obnove osnovne infrastrukture i regulatornih institucija učinili da budu zapostavljene odlike urbaniteta zasnovane na potrebi očuvanja, interpretacije i daljeg razvoja kulturnog identiteta. Istorijski, tradicionalni identitet Beograda ugrožen je državnim politikom «nacionalnog identiteta» koja se poziva upravo na čuvanje tradicije. Srpska istorijska tradicija gotovo da je lišena iskustva modernog evropskog urbaniteta. Zvanični državni simboli i odgovarajuća kulturna politika pozivaju se na predanje feudalizma, klerikalizma i iskustva oslobodilačkih ratova. Beograd je u celoj svojoj modernoj i savremenoj istoriji žrtva povremenog urbicida, i u stvarnosti «velike» istorije ratova i osvajanja, i u stvarnosti povremenog narušavanja kontinuiteta urbane kulture.

Identitet savremenih evropskih gradova ponikao je i u procesima etničke homogenizacije i asimilacije, i Beograd u tom smislu nije usamljen primer. Zahvaljujući otvaranju evropskim uticajima koji su bili važni za izgradnju države, Beograd je krajem XIX i početkom XX veka ponovo otvorio prostor kulturnom pluralizmu, a ulazak u jugoslovensku zajednicu, čija je postao prestonica, učinio ga je, najzad, i kosmopolitskim, u onoj meri u kojoj su to dopuštale konkretne okolnosti. U XX veku Beograd je pretrpeo značajna razaranja i ljudske gubitke, 1915, 1941, 1944. i 1999. U prvim posleratnim godinama, nakon 1944, Beograd je traumatiziran stihijskim doseljavanjem ruralnog i planinskog stanovništva, političkim i ideološkim terorom, kulturnom degradacijom, i taj se proces gotovo ponavljao od kraja šezdesetih i u poslednjoj deceniji XX veka.

Greške iz prošlosti ne postaju obavezno iskustvo za budućnost. Uloga istorije spada i u povremeno podsećanje na njena znanja i poruke, naročito u svetlosti društvene inercije, i nepromenljivosti ljudskog karaktera. Istovremeno državna prestonica i ljudska zajednica specifičnog porekla i senzibiliteta, ozbiljno narušena stihijom, samovoljom ili urbicidom poslednje decenije XX veka, Beograd se suočava sa ozbiljnim društvenim poremećajima, i sitemskim propustima. Pod pritiskom dinamičnih istorijskih promena, stihija se prenela u XXI vek, u neuspehu pokušaja da se uspostavi vladavina prava, da se privatizacijom izmeni ekonomska i društvena struktura, da radno aktivni slojevi postanu obezbeđenje nezavisnih državnih institucija i demokratskog razvoja. Ponekad se fenomen modernog urbaniteta u Jugoistočnoj Evropi smatra «rurbanizacijom», koja se odnosi na usporen razvoj urbane infrastrukture i institucija. Time se tumači i relativan nedostatak urbanog životnog stila. Važna pojava u tom smislu je specifična socijalna diferencijacija, koja se odvija isključivo u materijalnom domenu. U urbanim gradskim jezgrima, usred velikih stambenih kompleksa, opstale su «dvorišne» zajednice sa izrazitim ruralnim karakteristikama. Pojedina strateška rešenja se samo prilagođavaju

postojećim strateškim promašajima. Između 1965. i 1974, u razdoblju najintenzivnije izgradnje, za koju se vezuje jedno pozitivno istorijsko pamćenje, provučen je auto-put koji je, sa saobraćajnim čvorištima Mostar i Autokomanda, od najužeg urbanog cetnra fizički odsekao rezidencijalna naselja Senjak, Dedinje, Topčidersko brdo, Banjicu i Voždovac. Verovatno je, tada koncipirana, železnička stanica Prokop bila još jedan od strateških promašaja. Istovremeno je Savska padina, izložena saobraćajnom i socijalnom pritisku železničke i autobuske stanice i teretnog drumsko-železničkog tranzita, prepuštena propadanju i opštoj degradaciji. Važna transformacija u smislu nove izgradnje i urbanizacije, kojom je revitalizovan i unapređen, odigrala se na Novom Beogradu u poslednjoj deceniji. U toku demokratske tranzicije, u kojoj učestvuju i evropske institucije, nisu, međutim, uspostavljeni dovoljni uslovi za javno pretresanje važnih pitanja poput restitucije, vlasničke transformacije javnog prostora i, naročito, gradskog građevinskog zemljišta, ili rešavanja strukturalnih propusta u urbanom razvoju koji su nasleđeni iz prethodnog vremena: nadziđivanje, doziđivanje, zastakljivanje, splavovi, divlji parkinzi i deponije i ostali oblici uzurpacije nekad i najvrednijeg gradskog javnog prostora, itd. Identitet Beograda su stanje i duh njegovih ulica. Ulice su slika discipline i nereda, simboli i simptomi institucionalnog uređenja i duševnog stanja jednog grada (Fyfe 1998, 1–11). U prestonici su odnosi između urbanog planiranja, arhitekture i razvoja nacionalnog identiteta najneposrednije pod političkim uticajem, ali su i otpori tim uticajima najrazvijeniji (Neill 2004, 17).

Beograd i srpsko društvo su se zatekli u izuzetno nepovoljno prostoru nerazumevanja hladnoratovske i tranzicione paradigme, u koju se uspešnije uključila većina istočnoevropskih nacija nakon pada Berlinskog zida i u toku dezintegracije Sovjetskog Saveza 1989–1991. Beograd i dalje nosi ožiljke siromaštva, izolacije, etničke homogenizacije, teorija zavere i NATO intervencije. U nekoliko navrata su oštećeni ili gotovo uništeni važni, nekad i izuzetno vredni, gradski objekti i spomenici. Bajrakli džamiju je prvobitna srpska država, u doba autonomije sredinom XIX veka, brižljivo obnovila i čuvala. Degradiran je odnos prema kulturnim i verskim manjinama. Ideološka zloupotreba razaranja koja je Beograd pretrpeo u ratovima XX veka, u kojima je imao i ulogu agresora, ne samo ulogu žrtve, takođe je jedan od činilaca koji sputava obnovu gradskog prostora i opšteg duha zajednice, od ostataka Narodne biblioteke uništene 1941, do ruševina nastalih tokom NATO intervencije 1999. Gradski pejzaž dodatno je narušen siromaštvom, neodgovornim odnosom institucija i građanstva i prema tuđoj, i prema javnoj, nekad i prema sopstvenoj imovini, svakodnevnim vandalizmom i propustima u sprovođenju javnog reda i mira, građanske discipline i uzajamne solidarnosti. Očuvanje ruševina, uključujući ideološku glorifikaciju Dobrovićevog generalštaba, gotovo da su smišljena podsećanja, i pozivi na očuvanje komunizma, militarizma i nacionalizma.

Među svim pitanjima prošlosti i budućnosti Beograda, možda bi trebalo posebno istaći sledeća:

– Kako da humanističke nauke postanu jedno od sredstava rešavanja problema, umesto njihovog izvorišta, u beogradskoj urbanoj i srpskoj nacionalnoj politici, ekonomiji i kulturi?

– Da li je Beograd globalni grad ili globalno «selo»? Da li će Beograd pronaći jasnije mesto u opštim evropskim procesima i, naročito, u «debalkanizaciji» Balkana?

– Kakva je ponuda, za Beograd, idejnih i političkih zamisli, naročito onih koje se odnose na institucionalnu, fiskalnu, ekonomsku i kulturnu decentralizaciju? Da li će se proces decentralizacije odnositi i na unapređenje gradske autonomije, demokratizacije imovinskih i političkih prava, i podsticanja ekonomskih performansi, ili će Beograd samo nositi teret ekonomske solidarnosti?

– Kakvi su realni izgledi oporavka važnih institucija: Narodni muzej, Muzej savremene umetnosti, Narodna biblioteka? Da li postoji svest o potrebi da se takve institucije smeste u nove, funkcionalne objekte? Da li je Beograd kulturna metropola bez zgrade opere?

– Da li je postignuta funkcionalna ravnoteža između potrebe da se zaštiti istorijsko nasleđe, i potrebe ekonomskog razvoja koji podrazumeva suverena prava na privatnu imovinu?

– Na koji način oplemeniti i unaprediti javne prostore? Kako prilagoditi Beograd zahtevima kulturnog razvoja i tržišne privrede?

– Kako postići sklad funkcionalnosti javnog prostora i javnog zdravlja? Kako Beograd prilagoditi konceptu otvorenih, slobodnih gradova, u smislu investicionog i urbanog razvoja, i kako ga, istovremeno, učiniti zdravijim i humanijim životnim prostorom?

– Kako postići sklad između multikulturne stvarnosti i potrebe za asimilacijom, za izgradnjom društva individualne jednakosti i kolektivne odgovornosti u odnosu na zajednicu? Kako uticati na popuštanje etničke i kulturne odbojnosti, naročito prema Romima? Kako romsku populaciju učiniti odgovornijom prema sopstvenoj deci, i, u skladu s tim, kako većinsku etničku zajednicu učiniti odgovornijom prema sopstvenoj deci? Da li je budućnost beogradske romske populacije u povlađivanju rasnoj alijenaciji većine, ili sopstvenoj samoizolaciji? Kako uticati na promene u tradicionalnom načinu života, podrazumevajući razumevanje života, kojim se urgožavaju prava sopstvene dece i ostalih nezaštićenih grupa? U kojoj meri će asimilacija podrazumevati pritiske na brisanje kulturnih i ljudskih specifičnosti i razlika? Da li je moguća javna rasprava o obostranoj odgovornosti?

– Da li će strategija smanjenja siromaštva podrazumevati konkretniju, institucionalizovanu pripadnost manjinskih i marginalizovanih grupa većinskom društvu?

– Kako Beograd vide stranci, i kako se Beograd ophodi prema strancima, prema svemu «stranom», i svetu oko sebe?

Identitet Beograda zasnovan je na njegovoj stvarnoj i na njegovoj imaginarnoj prošlosti.

Sadašnjost i budućnost se transponuju u njegove medijske prikaze. Štaviše je i istorijski prostor grada i stvaran i imaginaran. Grad je i «narativan prostor». Tumačenja Beograda su i u konvencionalnom znanju i u urbanim legendama, istina je i u prolaznoj stvarnosti i u stereotipima. Stvarnost Beograda zapisana je u književnosti, na filmu, u muzici, vizuelnim umetnostima, mitovima i legendama, turističkim vodičima, ona se provlači kroz gradski marketing i promociju turizma, čuva se u svedočanstvima građana i stranaca, prepliće u prepričavanjima i ogovaranjima, taksista, frizera, «ćoškaru», Beograd je, najzad, i u institucijama kolektivnog pamćenja, u muzejima i sopstvenim istorijama.

Izazov prošlosti i budućnosti globalnog grada je poseban i zbog činjenice da se urbano iskustvo odnosi na svega nekoliko stotina godina razvoja «svetskog sistema» (Immanuel Wallerstein). Ruralno iskustvo, koje obuhvata ogroman deo ljudske istorije, postalo je neprimenljivo, bez obzira na funkcionalne slučnosti svake ljudske zajednice, od malih tribalnih sela do megalopolisa. Svako ljudsko društvo raspolaže izvesnim inkluzivnim odlikama, omogućavajući razmenu vrednosti, transport i komunikacije. Istorijski početak gradskog društva je u procesima specijalizacije individua, društvenih organizacija, kultura i tehnologije.

Gotovo da je opšte, zajedničko osećanje čovečanstva da se svet ubrzano menja, da je njegova evolucija primetna u stvarnom vremenu. Prošlost i budućnost Beograda sažimaju se upravo u vremenu koje neprestano dobija na ubrzanju, dok se istorijski prostor, i prostor koji pripada sažimaju. Teško je povući razgraničenje između nedavne istorijske prošlosti i sopstvenog trenutka, koji pripada sadašnjici. Pristup činjenicama, i tehnologija njihove obrade i skladištenja, dopuštaju uvid u nagomilavanje pitanja koja povezuju prošlost i budućnost. Na gradskom prostoru su ti fenomeni naročito očigledni. Urbanizacija sveta približava ljudske grupe, i u fizičkom smislu, i u smislu uzajamne percepcije. Jedna od najvažnijih pojava globalizacije je sažimanje prostora i vremena (Giddens 1990, 1-18). Ubrzanje istorije, brisanje granica i razvoj tehnologija, naročito informatike i komunikacija, sve su to bili procesi čiji se razvoj, ili uticaj, nisu mogli dovoljno jasno predvideti u prethodnoj epohi. Potreba prevazilaženja teorija modernizacije i svetskih sistema delimično se objašnjava upravo odvijanjem događaja koji pripadaju fenomenu globalizacije: globalizacija menja sisteme vrednosti, transformiše pristup informacijama i ekonomskim resursima, utiče na mobilnost i sposobnost održavanja društvenih odnosa na globalnom nivou, komprimuje vreme i prostor na onaj način na koji to u poslednjim decenijama čine primenjene tehnologije same po sebi, ističe važnost novih lokalnih zajednica. Sirovine, roba, radna snaga, znanje i tehnologije osciliraju na berzama više nego ikad ranije u prošlosti ekonomije (Eade 2005, 1-18).

Globalizacija dodatno relativizuje stanje bogatstva i siromaštva. Svet živi bolje nego ikad, ali su strepnje i sumnje u sposobnost racionalizacije ekonomskih i biloških resursa takođe izraženije. U bogatim društvima se produžava ljudski vek, siromašne zajednice nisu još uvek u stanju da primenjuju kontrolu rađanja. Razvijene tehnologije sve su više

deo rešenja, a «Treći svet» sve više uzrok problema u domenu globalnog zagađivanja ili klimatskih promena. Najgrublja stratifikacija globalne uspešnosti i globalnog siromaštva može se dovesti u vezu s polarizacijom životnih šansi u smislu tehnološkog znanja, pristupa telekomunikacijama, nekad i kulturnim resursima, finansijske sposobnosti. Siromašni su, na drugoj strani, obično uskraćeni osećanja da su uskraćeni. Dalje, teorije globalnog društvenog razvoja značajno zaostaju za ukupnom istorijskom dinamikom i na osnovu okolnosti u kojima globalne tehnološke olakšice razvijaju nove društvene zajednice, stvarne ili virtuelne, prevazilazeći ustaljene klasne i ekonomske pozicije. Percepcija siromaštva zapravo se transformiše u jednom drugom smeru. Globalne komunikacije omogućavaju uvid u životne uslove na celoj planeti. Sve je jasnija struktura nepovoljnih regionalnih ekonomskih i političkih konjunktura. Globalni gradovi imaju značajnu ulogu u percepciji siromaštva i suočavanju s njegovim ekonomskim i političkim korenima. Relativizacija globalnog siromaštva podrazumeva nove pristupe i nove standarde, ali socijalne teorije razvoja niti primena novih tehnologija nisu dovoljni da se unapredi kvalitet života. Siromaštvo podrazumeva društvenu usamljenost, izloženost bolestima, nekvalitetnoj hrani i vodi, nedostatku sigurnosne mreže oko pojedinca. Kompresija vremena i prostora omogućavaju da se društvene veze održavaju na daljinu, čime se može umanjiti osećanje izopštenosti u percepciji društvene osujećenosti. Ali proliferacija društvenih veza uključuje i proliferaciju svih iskušenja, izazova i problema koje te veze podrazumevaju. Globalni grad u svakom slučaju dobija šansu da doprinese ideji «prevazilaženja granica» u uslovima u kojima uporedo i blisko koegzistiraju bogatstvo i siromaštvo. Relativizovane, barijere uspeha i neuspeha se lažke prevazilaze. Bogati i siromašni u globalnom gradu dele isti prostor, pregovaraju o njegovom korišćenju, nekad i ugrožavaju jedni druge, ali obostrana upućenost može doprineti obostranim interesima. Nije slučajno u globalnom gradu upravo srednja klasa najranjivija izazove brzog pada u siromaštvo. I svako pitanje srednje klase ostaje suštinsko pitanje demokratije, vladavine prava i stabilnosti institucija. U tom smislu globalni grad preuzima odgovornost jedne konstante u čijim se okvirima odvijao razvoj savremene gradske civilizacije, njenih prednosti, njenih sloboda, i svih njenih kontroverzi.

Literatura:

Clark, David. 1996. *Urban World/Global City*. London/New York: Routledge

Davis, Diane E., and Libertun Nora de Duren. ed. 2011. *Identity Conflicts in the Urban Realm. Cities and Sovereignty : Identity Politics in Urban Spaces*. Bloomington: Indiana University Press

Eade, John, ed. 2005. „Introduction”, in: *Living the Global City. Globalization as a Local Process*. London: Routledge

Fyfe, Nicholas R. 1998. „Introduction: Reading the Street.” in: *Images of the Street. Planning, Identity and Control in Public Space*, 1-11. London: Routledge

74 | Giddens, Anthony. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press

- Hurley, Andrew. 2010. *Beyond Preservation. Using Public History to Revitalize Inner Cities*. Philadelphia: Temple University Press
- Jones, Ian, Robert R. MacDonald and Darryl McInty. ed. 2008. *City Museums and City Development*. Plymouth: Realtamira Press
- Lindner, Christoph, ed. 2006. *Urban Space and Cityscapes. Perspectives From Modern and Contemporary Culture*. London: Routledge
- Nagle, John. 2009. *Multiculturalism's Double Bind. Creating Inclusivity, Cosmopolitanism and Difference*. University of Ulster, Farnham Burlington: Ashgate Publishing Limited
- Neill, William J. V. 2004. *Urban Planning and Cultural Identity*. London: Routledge
- Prato, Giuliana B. 2009. „Introduction – Beyond Multiculturalism: Anthropology at the Intersections Between the Local, the National and the Global”. *Beyond Multiculturalism. Views from Anthropology/*. Farnham Burlington: Ashgate Publishing Limited
- Prévelakis, Georges. 2008. „City Museums and the Geopolitics of Globalization.” u: *City Museums and City Development*. ed. Ian Jones, Robert R. MacDonald and Darryl McInty, 16-26. Plymouth, Realtamira Press:.
- Stupar, Aleksandra. 2009. *Grad globalizacije. Izazovi, transformacije, simboli*. Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu. Beograd: Orion Art
- United Nations (UN). 2004. *Development and Globalization: Facts and Figures*. United Nations Conference on Trade and Development. New York and Geneva: United Nations
- Weiss-Sussex, Godela, and Franco Bianchini. ed. 2006. *Urban Mindscales of Europe*. Amsterdam/ New York
- Wetherell, Margaret. ed. 2006. *Identity in the 21st Century. New Trends in Changing Times*. Palgrave MacMillan
- Williams, Harold. 2004. „Historic Cities: The Sense of Place, Sacred and Secular.” u: *Historic Cities and Sacred Sites: Cultural Roots for Urban Futures* ed. by Ismail Serageldin, Ephim Shluger, and Joan Martin-Brown. Washington, D.C., The International Bank for Reconstruction and Development.

Abstract: Identity of Belgrade: global city or global village?

Belgrade and the Serbian society as the whole have not sufficiently understood the Cold War paradigm and the following Eastern-European post-totalitarian transition. Belgrade remained at the bottom of the process that the most successful Eastern European nations have joined after the Berlin Wall collapse and the disintegration of the Soviet Union 1989-1991. Belgrade still bears the scars of poverty, isolation, ethnic homogenization, conspiracy theories and NATO intervention. On several occasions were damaged or destroyed important, sometimes very valuable city buildings and monuments. Ideological abuse of the historical failures that Belgrade has suffered during the twentieth century wars, both as the victim as the agressor, impede the reconstruction of urban space and the general community spirit. Urban landscape has further undermined by pov-

erty, or the irresponsible attitude of institutions and citizenship in regard to the public or private property. In this volume, we dare to raise the following important questions:

- How can the humanities become a means of resolving problems, rather than the cause, in urban Belgrade and Serbian national politics, economy and culture?
- Is Belgrade a global city, or a global „village”? Whether Belgrade will find a clear place in the general European processes and, particularly, in the „de-Balkanization” the Balkans?
- Is there a genuine offer in political ideas for the future, especially those related to the fiscal, economic and cultural decentralization? Will the decentralization process improve urban autonomy, democratization of property and political rights, and encouraging economic performance. Will Belgrade only bear the burden of political populism and economic solidarity?

- How shall we recover the important national and city institutions: the National Museum, Museum of Contemporary Art, the National Library? Is there an awareness of the need for such institutions to accommodate a new, functional role in the future? Is Belgrade a global metropolis remaining deprived of the opera house, or the music halls?

- Where could be found a functional balance between the need to protect the historic heritage, and the free market economy, including the sovereign rights of private property?

- How do we raise standards of public spaces? How to adjust the requirements of Belgrade cultural development and market economy?

- How to achieve a balance of functionality between the public spaces and public health? How to adapt Belgrade to the concept of open, free cities, in terms of investment and urban development, and the concept of healthy city?

- How do strangers see Belgrade, and how Belgrade is treating treats and experiencing foreigners?

- How to relax ethnic and cultural hostility, particularly against the Roma? How to make the Roma population more responsible to their own future, and, accordingly, the majority ethnic community to the common future? Is the Roma future in convivance of racial alienation, or the self-isolation? How to affect changes in traditional ways of life, irresponsible, selfish and self-sufficient, which are always directed against the interests of children and other defenseless groups? To what extent will the pressures of assimilation imply the erasure of cultural and human differences? Do we need a public discussion of mutual accountability?

Keywords: global city, public space, urbanization, urbicide, urban transformation